

Portffolio Arweinyddiaeth Gatalytig:

Bwriad y dadansoddiad beirniadol hwn yw trafod arweinyddiaeth gatalytig, ei effaith yn y blynyddoedd cynnar a sut mae'n cysylltu i ffactorau cymdeithasegol sydd yn effeithio plant yn ddyddiol. Yn dilyn hyn, bydd yna archwiliad mewn i rôl y comisiynydd plant yng Nghymru ac astudiaeth fanwl i un o'i adroddiadau. Yn olaf, bydd gwerthusiad o un agwedd gymdeithasegol sydd yn cael effaith ar fywydau plant yn ogystal â gwasanaeth gall cefnogi hyn.

Rhan 1:

Awgryma Robbins (2023) gall pawb fod yn arweinydd gan ei fod yn sgil bwerus y gellir datblygu dros amser. Cytuna Emeritus (2022) wrth ddiffinio arweinyddiaeth fel y weithred o arwain grŵp o bobl neu sefydliad. Pwysleisia Grantham Caston a Fontcuberta DiCarlo (2021) pwysigrwydd arweinyddiaeth gan ei fod yn osod y naws ar gyfer gweithwyr y sefydliad. Mynna McDowall Clark (2012) bod arweinyddiaeth o fewn y blynyddoedd cynnar yn rhywbeth unigryw ac anghyfarwyddol. Cytuna Reed a Canning (2012) wrth nodi bod arweinyddiaeth yn rhywbeth sydd yn dod o bobman, dywed bod gallu ymarferydd i greu newid o fewn lleoliad ddim yn ddibynnol ar safle o bŵer. Yn debyg, nodir Northouse (2016) gall ymarferwyr bod yn arweinwyr wrth ddefnyddio ei dealltwriaeth o ddatblygiad plant yn ychwanegol i'w nodweddion a sgiliau personol. Cytuna hyn gyda syniadau Talan, Bloom a Kelton (2014) sydd yn dweud bod llawer o arweinwyr heb gynllunio i fod yn arweinwyr, yn hytrach cawsant eu nodi oherwydd eu bod yn ymarferwyr da.

Fodd bynnag, credir Almeida Theatre (2017) bod arweinyddiaeth wedi diffinio fel rhywbeth ni ellir byth ei gyflawni, mae i wneud â newid y byd, y gwrthwyneb llwyr i'r hyn y mae arweinyddiaeth yn ei olygu mewn gwirionedd. Yn debyg, dywed Rodd (2013) a ddyfynnwyd yn Siraj-Blatchford a Hallet (2014) bod arweinyddiaeth yn y blynyddoedd cynnar wedi bod yn gysyniad o hierarchaeth lle disgwylir i berson sengl ag awdurdod arwain ar ei ben ei hun. Ar yr un trywydd, mae Cooper (2014) yn datgan bod nifer o ymarferwyr yn betrusgar wrth ystyried eu hunain fel arweinwyr o ganlyniad i ddiffyg cysyniadoli arweinwyr yn y blynyddoedd cynnar.

Yn ôl Dictionary (2023) golygir catalydd rhywbeth sydd yn arwain at newid neu ddigwyddiad, mae brwdfrydedd ac egni arweinydd catalytig yn annog eraill. Mae'r arweinwyr yma yn creu gweithgaredd a newid mewn eraill (Catalytic Leadership, 2023). Dywed Parker (2020) bod arweinyddiaeth gatalytig yn set gadarn o arferion cyfathrebu ar gyfer arweinyddiaeth cyfiawnder cymdeithasol, mae unigolion yn gweithio mewn partneriaeth 'gyda' yn hytrach nag 'ar' rhywbeth. Yn debyg, awgryma Reed a Canning (2012) gall arweinydd ag awdurdod yn ôl ei theitl swydd orfodi newid, fodd bynnag mae arweinydd catalytig yn dod â newid trwy weithredu blaengar. Ar yr un trywydd, awgryma Toomer *et al.*, (2018) dilysnod gwaith tîm catalytig ac arweinyddiaeth yw gwneud eraill yn anhunanol yn well ac yn cynyddu gallu'r tîm i gyflawni canlyniadau. Mynna McDowall Clark (2012) bod arweinyddiaeth gatalytig yn gyfle i ysbrydoli newid o fewn lleoliadau, gellir darparu meddylfryd cadarnhaol i ymarferwyr a gwneud iddynt sylweddoli nid yw arweinyddiaeth yn ddibynnol ar eu safle. Fodd bynnag mae nifer o ymarferwyr mewn lleoliadau sydd yn arwain ymarfer yn ddyddiol dal ddim yn sylweddoli ei fod o nhw o fewn rolau arwain gan nad ydynt gyda theitl rheoli (McDowall Clark, 2012). Fodd bynnag, aiff hyn yn erbyn syniadau Ella Baker (Parker, 2020) o arweinyddiaeth gatalytig lle nad oes rhaid i bobl wastad arwain o'r blaen - yn aml mae yna berson yn y cefndir sydd yn arwain.

Awgryma Nutbrown (2012) o fewn Murray a McDowall Clark (2013) dylai pob ymarferydd beth bynnag ei statws neu gymwysterau cael cyfleoedd i arwain o fewn eu lleoliad. Trwy hyn, caiff y plant cyfleoedd i ffynnu o ganlyniad i amryw o arweinwyr sydd yn ymwneud â galluogi a hwyluso newid (Robinson, 2017). Cytuna hyn â syniadau Culp a Cox (2014) o ran bydd arweinwyr catalytig yn plannu syniadau, yn eu meithrin mewn meddyliau ffrwythlon ac yn darparu cefnogaeth i aelodau'r tîm ar hyd y ffordd. Yn debyg, mynna McDowall Clark (2012) ni ddylai arweinyddiaeth fod ar ffurf rheolaeth dylai fod yn rhydd a dyma'n union beth mae arweinyddiaeth gatalytig yn ei wneud.

Awgryma McDowall Clark (2012) bod y model o arweinyddiaeth gatalytig yn hynod briodol i'r blynyddoedd cynnar oherwydd gellir gweld bod teithiau dysgu'r ymarferwyr a'r lleoliadau eu hunain yn symud ochr yn ochr â rhai'r plant i greu cymunedau dysgu gwirioneddol ddeinamig a model democrataidd o ddysgu gydol oes. Ymhellach noda Siraj-Blatchford a Hallet (2014) dim ond trwy arweinyddiaeth gatalytig mae'n bosibl cael

gwelliannau ansawdd tymor hir sydd mynd i fod o fudd i'r lleoliad a'r bobl gysylltiedig. Yn ogystal, awgryma Northouse (2015) o fewn sector y blynyddoedd cynnar gall unigolion ddod yn arweinwyr catalytig trwy geisio creu newid heb bŵer. Nodir Kivunja (2015) bod arweinwyr catalytig y blynyddoedd cynnar yn ceisio creu gwahaniaeth ym mywydau plant ac yn gosod sylfaenu eu dyfodol. Fodd bynnag, nid darparu addysg i blant yw unig gyfrifoldeb ymarferwyr, ond hefyd cyd-weithio fel lleoliad i gefnogi plant a'u teuluoedd (Waniganayake, 2014).

Mae syniadau Toomer *et al.*, (2018) yn nodi bod yr effaith catalydd yn cael ei greu wrth gyfuno arweinyddiaeth a gwaith tîm - mae'n rym deinamig sydd yn codi perfformiad pawb ac yn dyrchafu llwyddiant tîm. Yn debyg, awgryma McDowall Clark (2012) bod ymarferwyr blynyddoedd cynnar fel catalydd o fewn lleoliad er mwyn creu newid. Nodir Toomer *et al.*, (2018) bod y catalyddion yma yn meddwl ymhellach nai rolau er mwyn sicrhau bod yr hyn a wnânt yn cyd-fynd â'r strategaeth gyffredinol. Cytuna Eckert (2021) nid yw arweinyddiaeth gatalytig yn ymwneud â'r arweinydd/person ei hun, awgryma bod catalydd yn cyflymu'r gyfradd adwaith felly mae arweinwyr catalytig yn cyflymu gwaith da. Aiff Eckert (2021) ymlaen i nodi bod arweinyddiaeth gatalytig yn arweinyddiaeth gyfunol gynaliadwy.

Bydd yn rhaid i arweinwyr catalytig blynyddoedd cynnar gweithio i gefnogi problemau sydd yn gysylltiedig â ffactorau cymdeithasegol. Gellir dweud bod arweinyddiaeth gatalytig yn rhoi'r cyfle i wneud hyn mewn modd effeithiol ond gall achosi heriau hefyd. Mae yna amryw o ffactorau gwahanol yn gallu effeithio ar blentyn yn ôl Entwisle (2019). Mynna Health Engine (2010) er enghraifft bod diffyg manau agored yn gysylltiedig â chanlyniadau iechyd gwael i blant. Yn debyg, mae plant sydd â rhiant sengl yn fwy tebygol o wynebu heriau emosiynol ac ymddygiadol (Annie E. Casey Foundation, 2022). Ar yr un trywydd, nodir NSPCC Learning (2021) gall plant sydd ag rhiant sydd yn dioddef a phroblemau iechyd meddwl hefyd wynebu heriau emosiynol a'i weld yn anodd o fewn ei lleoliad.

Fodd bynnag mae yna heriau i ddarparu arweinyddiaeth gatalytig o fewn lleoliad blynyddoedd cynnar. Awgryma Bush (2011) mae'n gallu bod yn heriol cael ymarferwyr i gymryd rhan yn yr hyn rydych yn ceisio gwneud, mae gan rhai dulliau cadarn o weithio a

ddim yn hoffi newid. Cytuna Felix *et al.*, (2013) wrth nodi bod yna tuedd ddynol gref i wrthsefyll newidiadau o fewn lleoliad. Yn yr un modd, dywed Fasbender a Gerpott (2022) gall tensiynau o ran gwerthoedd, ymddygiad, a hunaniaeth ddigwydd oherwydd gwahaniaethau oedran a/neu genedlaethau a gall hyn herio'r defnydd o arweinyddiaeth gatalytig o fewn lleoliad. Yn yr un modd, nodir Bush (2011) bod safbwyntiau a gwerthoedd gwahanol o fewn lleoliad yn gallu rhwystro newid.

Mae rhai ymarferwyr yn ystyried profiadau a chymwysterau fel ffurf o statws (Bush, 2011). Dywed Whalley (2011) bod graddedigion blynyddoedd cynnar yn gatalyddion ar gyfer newid o fewn y sector blynyddoedd cynnar o ganlyniad i hyfforddiant diweddar ac addysg ar bwysigrwydd arweinyddiaeth. Cytuna hyn gyda syniadau Nutbrown (Gov.uk, 2012) bod arfogi staff â'r sgiliau cywir yn allweddol i sicrhau addysg blynyddoedd cynnar o ansawdd gwell. Fodd bynnag, nodir Dyer (2018) nid yw hyn yn golygu mai dim ond graddedigion sy'n ddigonol i fod yn arweinwyr catalytig. Felly, noda Bush (2011) ei fod yn hollbwysig i arweinwyr darparu cyfleoedd i bawb ymgysylltu yn y broses o wneud penderfyniadau o fewn lleoliad, fodd bynnag gall hyn fod yn her i'w chyflawni. Gall diffyg cyllid, lle, amser a hyfforddiant fod yn heriau ychwanegol i weithredu rhai penderfyniadau a syniadau penderfynwyd arno gan os nad oes digon o'r uchod yna mae'n anodd iawn gweithredu syniadau staff i safon uchel a bydd o fudd i'r plant (NEU, 2018).

I gloi, mae'n amlwg bod arweinyddiaeth gatalytig yn hynod o bwysig o fewn y blynyddoedd cynnar. Mae'r math yma o arweinyddiaeth yn galluogi ymarferwyr i gyd-weithio fel un tîm er mwyn cynnig cefnogaeth a darpariaeth gynhwysol ar gyfer pawb o fewn y lleoliad. Trwy hyn gall ymarferwyr cefnogi pob plentyn a'i theuluoedd beth bynnag ei chefnidiroedd.

Rhan 2:

Yn y darn yma bydd y gwaith yn gwerthuso dogfen 'The Right Way - A children's human rights approach' gan Gomisiynydd Plant Cymru (2021a). Mae'r adroddiad yn un macro yn ôl Bronfenbrenner gan ei fod yn dod o awdurdod a'r llywodraeth (Newman a Newman, 2020).

Rôl Comisiynydd Plant Cymru yw diogelu a chefnogi hawliau plant (Comisiynydd Plant Cymru, 2023b) yn unol â nodir yng Nghonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn (SSCE Cymru, dim dyddiad). Mae'r Comisiynydd hefyd yn adolygu penderfyniadau cyrff cyhoeddus, gan gynnwys Llywodraeth Cymru (Llywodraeth Cymru, 2022). Sefydlwyd y rôl gan Ddeddf Safonau Gofal 2000 a nodwyd ei fod yn sefydliad hawliau dynol plant annibynnol (Comisiynydd Plant Cymru, 2023b). Mae cylch gwaith y Comisiynydd wedi'i nodi yn Neddf Comisiynydd Plant Cymru 2001, a ddiwygiodd Ddeddf Safonau Gofal 2000 (Comisiynydd Plant Cymru, 2023c). Rocio Cifuentes yw'r Comisiynydd Plant Cymru bresennol, dechreuodd ar ei waith o hybu a diogelu hawliau plant yng Nghymru yn Ebrill 2022 (Comisiynydd Plant Cymru, 2023ch). Mae Rocio Cifuentes yn dilyn llwybr Peter Clarke (Philpot, 2007), Keith Towler (Llywodraeth Cymru, dim dyddiada) a Sally Holland (Comisiynydd Plant Cymru, 2023d) fel Comisiynwyr Plant Cymru'r gorffennol.

Crëwyd y ddogfen oherwydd credir dylai Cymru fod yn wlad lle mae pobl plentyn yn profi eu hawliau dynol (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Pwrpas y dull hwn o addysg yw galluogi gweithwyr proffesiynol i roi eu dysgu am hawliau dynol plant ar waith. Mae hawliau yn thema fawr o fewn y cwricwlwm newydd i Gymru (Llywodraeth Cymru, 2022a) a gellir defnyddio'r ddogfen i gefnogi'r pedwar diben a dysgu ym mhob Maes Dysgu a Phrofiad (Llywodraeth Cymru, 2015a). Yn debyg, caiff y ddogfen ei gefnogi gan y Curriculum and Assessment (Wales) Act 2021 (GOV.UK, 2021) a nodir pwysigrwydd staff yn cael dealltwriaeth dda o hawliau plant. Yn ychwanegol, mae The Additional Learning Needs Code for Wales 2021 (Llywodraeth Cymru, 2021) hefyd yn son am bwysigrwydd hawliau plant.

Nodir o fewn y ddogfen pwysigrwydd grymuso plant (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Mae Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn yn tanlinellu pwysigrwydd

a disgwyliadau plant fel actorion yn eu rhinwedd eu hunain ynghylch materion sy'n effeithio arnynt (UNICEF, dim dyddiada). Dywed Bradbury-Jones, Isham a Taylor (2018) mae'r newid ynglŷn ag agweddau tuag at hawliau plant yn dangos y pwysigrwydd o blant yn cael eu grymuso. Awgryma'r adroddiad dylai hawliau dynol rymuso plant a datblygu ei sgiliau a galluoedd (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Mae'r ddyletswydd yma yn cwmpo ar y llywodraeth a chymdeithas, ond gellir cwestiynu a yw'r llywodraeth yn gwneud digon? Fodd bynnag, credir Croke, Dale a Bussicott (2018) bod gan y llywodraeth dyletswydd i sicrhau bod plant yn cael eu grymuso a chredir bod hyn yn cael ei wneud trwy hawliau plant a deddfwriaethau perthnasol y llywodraeth. Er hyn, awgryma OECD (2018) mae systemau addysg yn chwarae rhan allweddol mewn grymuso disgyblion.

Awgryma Comisiynydd Plant Cymru (2021a) o fewn y ddogfen er mwyn rymuso plant rhaid i bob ymarferwr deall hawliau plant a rhannu pŵer gyda nhw. Cytuna hyn gyda theori scaffaldio Vygotsky (Topciu a Myftiu, 2015). Mae'r theori yn ymwneud a chefnogi datblygiad a dysgu plant yn ystod eu blynyddoedd cynnar trwy gynnig y cymorth cywir, ar yr amser iawn, yn y ffordd gywir (Veazey, 2021). Yn debyg dywed Parent Lab (2019) trwy scaffaldio mae'r ymarferwr yn rhoi mwy o bŵer i'r plentyn sydd yn galluogi i'w ymreolaeth dyfu. Fodd bynnag, ni fydd pob ymarferwr yn cytuno a rhannu ei phŵer a grymuso plant (Childcare Education Institute, 2022). Aiff Ann Craft Trust (2014) ymlaen i ddweud os nad yw staff yn grymuso plant a galluogi eu hawliau yna mae'n enghraifft o ymarfer wael. Aiff yr adroddiad ymlaen i nodi bod grymuso plant yn berthnasol i'r blynyddoedd cynnar hefyd a dylid ei ystyried yn gyfraniad pwysig at ddatblygiad y plentyn (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Yn ogystal â hyn gall fod yn arbennig o berthnasol i blant sy'n aelodau o grwpiau cymdeithasol sydd wedi'u hallgáu, wedi'u hymyleiddio neu dan anfantais. Nodir Savage (2015) trwy rymuso'r plant yma mae'n creu ymdeimlad o berthyn sydd yn hynod o bwysig i blant yn y blynyddoedd cynnar (Erwin, Valentine a Toumazou, 2022). Fodd bynnag, mae'r ddogfen yn awgrymu dylai ymarferwyr sicrhau bod gan blant y wybodaeth a'r sgiliau perthnasol ond nid yw'n esbonio sut i wneud hyn (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a).

Mae 'The Right Way' yn son am leoliadau yn cynnig cyfleoedd i blant weithredu ar y cyd a chreu newid trwy'r cyngor ysgol er enghraifft (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a).

Pwysleisia Carmarthenshire County Council (2022) bod gan bob plentyn yr hawl i gael llais a chael ei glywed. Fodd bynnag, ni fydd pob plentyn yn cael y cyfle i fod ar y cyngor ysgol (Department for Education, dim dyddiad). Cytuna Anna Freud (dim dyddiad) bod angen darparu cyfleoedd ystyrlon i blant a phobl ifanc rannu eu profiadau, eu barn a'u gobeithion am eu hysgol. Er enghraifft mae rhai ysgolion megis Adel Primary School (dim dyddiad) yn cynnwys plant o bob blwyddyn gan gynnwys y blynyddoedd cynnar o fewn yr ysgol i fod yn rhan o'r cyngor ysgol ac i ddweud eu dweud. Fodd bynnag fel dywed Anna Freud (dim dyddiad) yn anffodus dim ond nifer fach o ddisgyblion all gymryd rhan yn y cyngor ysgol felly ni fydd llais bob plentyn wastad yn cael ei glywed. Er hyn, mae'n bosib i leoliadau cynnig blwch awgrymiadau lle gall plant ysgrifennu syniadau neu awgrymiadau er mwyn i'r ymarferwyr ei ddarllen (Anna Freud, dim dyddiad).

Aiff y ddogfen ymlaen i awgrymu sicrhau bod gan ymarferwyr yr hyfforddiant cywir er mwyn allu dylanwadu'n ystyrlon ar benderfyniadau yn y lleoliad (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Awgryma Comisiynydd Plant Cymru (2021a) hefyd dylai'r staff ceisio rhannu syniadau ac adnoddau o fewn y lleoliad a darparu plant gyda chyfleoedd, addysg ac adnoddau er mwyn ei rymuso. Fodd bynnag mae amser a chyllid yn rhwystrau (Brownwell a Tanner (2012) i hyn. Fodd bynnag, dywed Martinelli (2018) os mae lleoliadau ddim yn cadw cynnig hyfforddiant i'w ymarferwyr yna gall effeithio'n ddifrifol ar berfformiad y lleoliad, morâl y tîm, trosiant ariannol a'r gallu i ddenu a chadw gweithwyr da.

Er hyn mae yna rhai pwyntiau da o fewn yr adran uchod, pwysleisia'r adroddiad y pwysigrwydd o ddefnyddio iaith hygyrch o ran cynhwysiant (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Agwedd arall sydd yn bositif o'r adroddiad yw'r argymhelliad i ddefnyddio cynllunio person-ganolog i sicrhau bod plant ag ADY yn cael eu galluogi i gymryd rhan mewn datblygu eu Cynllun Datblygu Unigol a sicrhau eu bod yn deall y wybodaeth (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Fodd bynnag, mae'r achosion achos yn yr adran yma ddim yn cynnwys y blynyddoedd cynnar dim ond ysgolion uwchradd a phlant ag ADY.

Adran arall a welwyd o fewn yr adroddiad yw cyfranogiad (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Yn ôl Collins Dictionary (2023) cyfranogiad yw'r weithred o gymryd rhan. Cytuna hyn gyda diffiniad Comisiynydd Plant Cymru (2021a) sydd yn nodi mae'n golygu gwrando

ar blant a chymryd eu barn mewn i ystyriaeth, nodir y pwysigrwydd o gymryd eu barn o ddifri. Mae cyfranogiad hefyd yn egwyddor allweddol o sut y dylai lleoliadau gynllunio eu cwricwlwm a'u trefniadau asesu eu hunain (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Cytuna Burger (2018) bod cyfranogiad, hawl sylfaenol i bob plentyn, wedi ennill cydnabyddiaeth mewn gwahanol feysydd gwybodaeth ac wedi dod yn fwy amlwg mewn cymdeithas. O safbwynt addysgol a pherthnasol, mae cyfranogiad plant yn digwydd o fewn perthnasoedd â gweithwyr proffesiynol, ac yn digwydd trwy rymuso plant a datblygu dealltwriaeth gyffredin o'u hanghenion, eu profiadau a'u safbwyntiau (Kanyal, 2014). Mae cefnogi cyfranogiad plant felly yn hanfodol i feithrin dinasyddiaeth yn y tymor hir, gan gyfrannu at wreiddio gwerthoedd democratiaeth yn gynyddol yn null plant o fyw (Correia, Aguiar a Amaro, 2021)

Awgryma Comisiynydd Plant Cymru (2021a) dylai pob plentyn cael cyfleoedd i gymryd rhan a dylai ymarferwyr ymgynghori â phlant i ddeall rhwystrau sydd yn eu hwynebu a chael gwared arnynt. Rhan bwysig o'r adroddiad lle maent yn pwysleisio'r pwysigrwydd o greu dewis i'r plant a darparu yw adborth iddynt. Yn debyg, nodir Sylva *et al.*, (2010) gellir ac y dylid ei roi ar waith mewn gwasanaethau addysg, megis lleoliadau addysg plentyndod cynnar, a ddisgrifir fel microsystemau sylfaenol ar gyfer datblygiad plant.

Aiff y ddogfen (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a) ymlaen i ddweud dylai ymarferwyr galluogi plant i gyfrannu i unrhyw benderfyniadau sydd yn ymwneud a nhw. Mae hyn yn cynnwys pob plentyn gan gynnwys y rheiny ag anableddau neu ADY - dylent gael ei gydnabod fel cyfranogwyr cyfartal. Mae 'The Right Way' (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a) yn nodi dylai lleoliadau cynnwys ymrwymiad clir i gyfranogiad cynhwysol a dylent gydnabod bod yna lefelau gwahanol o gyfranogiad sydd yn berthnasol i amgylchiadau gwahanol. Cytuna Llywodraeth Cymru (2016) gyda hyn wrth awgrymu bod cynhwysiant yn hynod o bwysig wrth fodloni anghenion ac yn gwerthfawrogi datblygiad pob plentyn. Yn debyg, awgryma Donaldson (2015) y pwysigrwydd o gynnwys pob plentyn beth bynnag eu gallu o fewn dogfen 'Dyfodol Llwyddiannus'. Ar yr un trywydd mae cynhwysiant yn thema glir o fewn dogfen 'Improving Schools' (Llywodraeth Cymru, 2016).

Mynna Comisiynydd Plant Cymru (2021) er mwyn i gyfranogiad bod yn effeithiol rhaid i ymarferwyr sicrhau bod ganddynt yr adnoddau priodol. Fodd bynnag mae'n bosib gall

diffyg adnoddau bod yn rhwystr rhag hyn i ddigwydd. Awgryma Maffea (2022) bod mwyafrif o ddosbarthiadau ddim gyda digon o adnoddau, rhaid i athrawon addysgu'r myfyrwyr heb yr adnoddau priodol yn eu dosbarthiadau i wneud hynny. Cytuna Cheung (2012) gyda hyn gan nodi bod adnoddau yn hollbwysig i helpu plant gyda'i dysgu. Yn ychwanegol, argymhellir y ddogfen dylai lleoliadau cynnwys plant wrth recriwtio staff a llywodraethwyr yn ogystal â chynnwys y plant wrth wneud penderfyniadau am gyllideb y lleoliad sydd yn annhebygol o ddigwydd ym mhob man o ganlyniad i rwystrau megis diffyg amser neu leoliadau sydd ddim yn rhoi llais i'r plant mewn sefyllfaoedd fel yr uchod (Murray, 2019).

Adran arall o fewn ddogfen Comisiynydd Plant Cymru (2021a) yw Cydraddoldeb a pheidio â gwahaniaethu. Mae cydraddoldeb yn ymwneud â sicrhau bod pob plentyn yn cael cyfle cyfartal i wneud y gorau o'i ddoniau a datblygu i'w lawn botensial, ac nad oes rhaid i unrhyw blentyn ddioddef cyfleoedd bywyd gwael oherwydd gwahaniaethu (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Mae'r uchod yn cyd-fynd gyda beth ddywed Equality and Human rights commission (2018) a liberty (dim dyddiad) am gydraddoldeb a gwahaniaethu.

Pwysleisia Comisiynydd Plant Cymru (2021a) y pwysigrwydd o ddim gwahaniaethu trwy nodi pwysigrwydd o gynhwysiant fel nodwyd o fewn hawliau CCUHP (Save The Children, 2022) a'r UNCRPD (United Nations, dim dyddiad).

Dylai lleoliadau addysg hyrwyddo newidiadau fel bod plant bob amser yn gallu cymryd rhan ar sail gyfartal, bod plant yn cael profiadau teg, cynnwys deall a chael gwared ar rwystrau (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Awgryma (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a) bod angen i'r holl staff, dysgwyr a'r gymuned ehangach cydweithio i sicrhau nad yw plant yn profi gwahaniaethu o unrhyw fath. Fodd bynnag, y rhwystr yn y sefyllfa yma yw cael pobl sydd ag rhagfarn i newid eu meddyliau ynghylch pobl ag anableddau/ADY, sydd efallai ddim yn dod o'r wlad yma neu gyda chrefydd neu hil wahanol iddyn nhw (Scottish Government, 2015) . Fodd bynnag, mynna Comisiynydd Plant Cymru (2021a) bod gan awdurdodau lleol dyletswydd i gefnogi lleoliadau lle mae plant ag nodweddion gwarchodedig o dan Ddyletswydd Economaidd Gymdeithasol Deddf Cydraddoldeb 2010.

Mae 'The Right Way' yn awgrymu dylai ymarferwyr cymryd safiad gweithredol yn erbyn gwahanol fathau o wahaniaethu (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a). Agwedd bositif iawn

o'r ddogfen yma yw mai'n argymhell adnoddau gwahanol i allu fod o gymorth, er enghraifft adnoddau 'Check with Ceri' a 'Revolve' sy'n ymwneud a thlodi neu adnodd 'Pontio'r Cenedlaethau' (Comisiynydd Plant Cymru, 2021a).

Awgryma Comisiynydd Plant Cymru (2021a) dylai ymarferwyr datblygu rhaglenni gweithredu wedi'i targedi, holi plant am eu profiadau nhw, ei gwneud yn ofynnol i wasanaethau a phrofiadau allanol gael eu darparu mewn ffyrdd nad ydynt yn gwahaniaethu yn erbyn plant neu grwpiau o blant ac fel y nodir yng nghanllawiau gwrth-fwlio statudol Llywodraeth Cymru (dim dyddiadb), cofnodi pob digwyddiad a math o fwlio, ond nid yw'n nodi sut dylai ymarferwyr neu leoliadau gwneud hyn.

Rhan 3 – 1, 000 gair

Bydd yr adran yma yn ffocysu ar dlodi fel ffactor cymdeithasegol sydd yn effeithio ar fywydau plant. Awgryma Westwater a Mcrae (2023) gall tlodi ymddangos mewn ffyrdd gwahanol, ond bydd yr adran yma yn ffocysu ar dlodi yn gyffredinol. Credir OECD (dim dyddiad) tlodi yw cymhareb nifer y bobl y mae eu hincwm yn is na'r llinell dlodi; cymryd fel hanner incwm canolrif aelwydydd y boblogaeth gyfan. Ychwanega Llywodraeth Cymru (2015) at hyn wrth ddweud bod tlodi plant yn ymwneud â ddim cael digon o arian i brynu bwyd, dillad a lle diogel i fyw. Yn debyg, dywed Townsend (CPAG, 2023) bod tlodi yn effeithio ar adnoddau, bwyd a gweithgareddau unigolion. Dywed Unicef (dim dyddiadb) bod tua 1 biliwn o blant ar draws y byd yn byw mewn math o dlodi, credir erbyn heddiw bod 100 miliwn fwy o blant mewn math o dlodi o ganlyniad i pandemig cofid-19. Fodd bynnag, yn ôl ystadegau Joseph Rowntree Foundation (2023) (JRF) yn 2020/21 roedd tua 3.9 miliwn o blant yn byw mewn tlodi yn y Deyrnas Unedig. Yn debyg, dywed Action For Children (2022) bod 34% o blant yng Nghymru yn byw mewn tlodi yn 2019/20. Nodir Murali a Ovebode (2018) bod yr WHO wedi disgrifio tlodi fel yr achos mwyaf dioddefaint ar y ddaear.

Mae yna amryw o ffactorau yn gallu effeithio ar sut mae plant yn mynegi neu gyfradd eu sgiliau cymdeithasol neu gymwyseddau emosiynol gan gynnwys ffactorau risg teuluol megis tlodi (Centre for early childhood mental health consultation, dim dyddiad). Fodd bynnag, nid tlodi yn benodol, ond lluo o ffactorau risg sy'n gysylltiedig â thlodi sy'n cael effaith andwyol ar ddatblygiad plant (Jensen, Berens a Nelson, 2017). Mynna Save The Children (2012) gall profiadau o dlodi yn ystod plentyndod gael effaith ddofn a pharhaol ar blentyn a'i deulu. Caiff hyn ei gefnogi gan Morrow a Pels (2012) sydd yn dweud bod tlodi yn cael effaith ar bob agwedd o fywyd plentyn.

Yn ôl Children's Commissioner (2021) ar bob cam o addysg, mae plant tlotach yn gwneud yn waeth na'u cyfoedion. O ganlyniad, maent yn fwy tebygol o ddod yn oedolion gyda llai o gyfleoedd. Yn debyg dywed Luby *et al.*, (2013) mae gan blant sy'n agored i dlodi canlyniadau gwybyddol a pherfformiad ysgol waeth, Cytuna Save The Children (2012) gan nodi mae plant sy'n profi tlodi yn fwy tebygol o adael yr ysgol heb gymwysterau. Ar yr un trywydd, mynna King a Maholmes (2012) bod plant sydd yn byw mewn tlodi yn fwy

tebygol o fod â chyflawniad academiaidd isel a rhoi'r gorau i'r ysgol. Aiff Maholmes (2014) ymlaen i ddweud bod plant sydd yn byw mewn tlodi yn fwy tebygol o wynebu caledi economaidd yn hwyrach mewn bywyd. Gyda Children's Commissioner (2021) yn nodi nid yn unig y mae tlodi yn dod â chaledi materol i blant, mae'n niweidio eu cyfleoedd bywyd yn y dyfodol.

O ran effeithiau corfforol, nodir Wickham *et al.*, (2016) bod plant sydd yn byw mewn tlodi yn fwy tebygol o gael problemau deintyddol a dod dros-bwysau. Cytuna hyn gydag ymchwil King a Maholmes (2012) a nododd bod plant mewn tlodi yn fwy tebygol o gael problemau iechyd wrth ei gymharu â phlant sydd ddim mewn tlodi. Yn ychwanegol, dangoswyd ymchwil Hanson *et al.*, (2013) bod gan fabanod o deuluoedd mewn tlodi symiau llai o ddeunydd llwyd (meinwe hanfodol ar gyfer prosesu gwybodaeth a chyflawni gweithredoedd) ar yr ymennydd. Cytuna Bessell (2022) wrth ychwanegu bod tlodi yn dueddol o arwain at ganlyniadau gwaeth i unigolion o ran iechyd corfforol a gallu gwybyddol. Yn debyg, dangosodd ymchwil Murali a Ovebode (2018) roedd perthynas uniongyrchol rhwng y profiad o dlodi a chyfradd uchel o aflonyddwch emosiynol mewn plant. Cytuna hyn â syniadau Chaudry a Wimer (2016) a Luby *et al.*, (2013) bod tlodi yn cael effeithiau enfawr ar les plant.

Mae plant yn byw mewn tlodi yn mynd yn erbyn beth gaiff ei nodi o fewn hawliau plant CCUHP. Gwelwyd o fewn erthyglau CCUHP bod gan blant yr hawl i safon byw ddigonol (Erthygl 27) a'r iechyd gorau (Erthygl 24) (Comisiynydd Plant Cymru, 2023dd). Yn ogystal ag Erthygl 6 sydd yn nodi'r hawl i fywyd, goroesiad a datblygiad (Llywodraeth Cymru, dim dyddiad). Fodd bynnag, nid yw'r anghenion yma yn cael eu diwallu i rai o ganlyniad i dlodi.

Pan gyflwynodd Llywodraeth Cymru Fesur Plant a Theuluoedd (Cymru) 2010, gosododd ddyletswydd ar Weinidogion Cymru i osod amcanion tlodi plant ac i adrodd bob 3 blynedd ar gynnydd tuag at gyflawni'r amcanion hynny (Llywodraeth Cymru, 2022b). Cytuna Wales Centre for Public Policy (no date) wrth ychwanegu wrth i'r llywodraeth greu cynlluniau megis 'Welsh Child Poverty Strategy' maent wedi dangos ei ymrwymiad i geisio gwella tlodi yng Nghymru. Awgryma Llywodraeth Cymru (2015b) pwrpas y strategaeth oedd cael gwared ar dlodi yng Nghymru erbyn 2020, fodd bynnag nid yw'r

niferoedd wedi gollwng llawer felly nid yw hyn wedi bod yn llwyddiannus (Wales Centre for Public Policy, no date). Fodd bynnag, dadleua Llywodraeth Cymru (2022c) yn erbyn hyn wrth nodi bod y pandemig wedi cael effaith sylweddol ar raglenni'r Llywodraeth, golygir hyn nid yw'r cynllun wedi cael yr effaith ddymunol. Er hyn, dadleua NSPCC (2015) bod y siawns o leihau tlodi plant yn sylweddol yng Nghymru yn afrealistig gan mai Cymru sydd â'r lefelau uchaf o dlodi plant yn y Deyrnas Unedig.

Dechrau'n Deg yw rhaglen y Blynyddoedd Cynnar wedi'i thargedu gan Lywodraeth Cymru ar gyfer teuluoedd â phlant o dan 4 oed sy'n byw yn rhai o ardaloedd mwyaf difreintiedig Cymru (Llywodraeth Cymru, 2017a). Nod rhaglen Dechrau'n Deg yw gwella canlyniadau i blant yn rhai o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig ledled Cymru (Llywodraeth Cymru, 2013). Mae dechrau'n deg yn cyd-weithio gydag ymwelwyr ieuchyd er mwyn sicrhau cymorth priodol i'r plant a'i theuluoedd (Llywodraeth Cymru, dim dyddiadch). Maent yn ymwybodol o ba mor heriol mae'n gallu fod i edrych ar ôl plant ifanc (Neath Port Talbot Council, dim dyddiad). Yn ogystal, maent yn darparu dosbarthiadau i rieni er mwyn ei chefnogi nhw (Cyngor Abertawe, 2021).

Fodd bynnag, dangosodd ymchwil Llywodraeth Cymru (2013) bod yr ystod oedran yn gyfyngedig a gallai hyn ddangos na fydd diffyg gofal a chymorth hirfaith yn cael effaith ddigonol ar y plentyn, nodwyd Llywodraeth Cymru (2013) nid yw'r cyfnod amser byr y caiff ei ddefnyddio yn dod â manteision sylweddol i blant. Yn ogystal, dywed BBC News (2018) bod nifer sylweddol o blant sy'n byw mewn tlodi yn debygol o gael eu heithrio o gymorth Dechrau'n Deg o ganlyniad i'r loteri côd post. Gwelir enghraifft o hyn ar wefan Carmarthenshire Family Information Service (2023) sydd yn gofyn i rieni rhoi ei chôd post mewn i wirio cymhwysedd i'r gwasanaeth.

Dywed Llywodraeth Cymru (2017b) efallai bod angen ymyrraeth gynnar ar deuluoedd sydd gyda rhaid anghenion megis tlodi a gellid diwallu drwy wasanaethau. Yn debyg, credir Early Intervention Foundation (2022) mae ymyrraeth gynnar yn ymwneud â gweithredu cyn gynted â phosibl i fynd i'r afael â phroblemau i blant a theuluoedd cyn iddynt ddod yn fwy anodd eu gwrthdroi. Pwysleisia Featherstone, Morris a White (2014) bod ymyrraeth gynnar yn hollbwysig er mwyn sicrhau bod plant sy'n byw mewn tlodi yn cael eu cefnogi a bod eu hanghenion yn cael eu diwallu. Fodd bynnag, dywed Turner

(2019) gall yr ymyrraeth ffocysu ar y mater cymdeithasegol yn hytrach na'r achos sylfaenol. Ar yr un trywydd, dywed Gweithredu dros blant (2021) ei fod yn anodd cael mynediad i gymorth mewn nifer o ardaloedd yng Nghymru. Her arall sydd yn wynebu ymyraethau cynnar yw'r ffaith bod grwpiau rhianta fel arfer yn cael eu cymryd gan y rhai sydd â phroblemau gradd isel (Llywodraeth Cymru, 2017a). Cytuna Cooper (2021) gyda'r uchod gan nodi bod rhianta mewn tlodi yn wahanol ond nid yw'n ddiffygiol.

I gloi, mae tlodi yn broblem enfawr, yn enwedig yn y DU ac yn benodol yng Nghymru sydd yn cael effaith ar nifer fawr o bobl. Fodd bynnag mae yna ymyriadau a gwasanaethau mewn lle er mwyn cefnogi'r plant a'i theuluoedd sydd yn byw mewn tlodi. Er hyn, mae amryw o heriau yn wynebu teuluoedd rhag cael mynediad i rain.

Rhestr Cyfeirnod:

Action for Children (2022) *Where is child poverty increasing in the UK?* Ar gael o: <https://www.actionforchildren.org.uk/blog/where-is-child-poverty-increasing-in-the-uk/>

(Darllenwyd: 27 Chwefror 2023).

Adel Primary School (dim dyddiad) *School Council*. Ar gael o: <https://www.adelprimary.org.uk/school-council/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Almeida Theatre. (2017) *Catalyst Leaders | Figures of Speech* [fideo]. Ar gael o: <https://www.youtube.com/watch?v=2k5lKB7c-Sk> (Cyrchwyd: 24 Chwefror 2023).

Ann Craft Trust (2014) *Safeguarding Guidelines 2014*. Ar gael o: <https://www.anncrafttrust.org/research/publications/safeguarding-guidelines-2014/#:~:text=What%20is%20poor%20practice%3F,harm%20and%20can%20become%20abuse>. (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Anna Freud (dim dyddiad) *Pupil Voice*. Ar gael o: <https://mentallyhealthyschools.org.uk/whole-school-approach/pupil-voice/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Annie E. Casey Foundation (2022) *Child Well-Being in Single-Parent Families*. Ar gael o: <https://www.aecf.org/blog/child-well-being-in-single-parent-families/#:~:text=Potential%20Emotional%20and%20Behavioral%20Impact,peers%20raised%20by%20married%20parents> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

BBC News (2018) *Flying Start child poverty scheme 'excluded' families*. Ar gael o: <https://www.bbc.co.uk/news/uk-wales-politics-43157012> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Bessel, S. (2022) 'Rethinking Child Poverty', *Journal of Human Development and Capabilities*, 23(4), tt. 539-561. DOI:10.1080.

Bradbury-Jones, C. a Isham, L. a Taylor, J. (2018) 'The complexities and contradictions in participatory research with vulnerable children and young people: A qualitative systematic review', *Social science and medicine*, 215, tt. 80-91. DOI: <http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.08.038>.

Brownwell, S. a Tanner, K. (2012) 'Barriers to Faculty Pedagogical Change: Lack of Training, Time, Incentives, and...Tensions with Professional Identity?' *CBE—Life Sciences Education*, 11, tt. 339-346. DOI: <https://doi.org/10.1187/cbe.12-09-0163>.

Burger, K. (2018) 'The subjective importance of children's participation rights: A discrimination perspective', *American Journal of Orthopsychiatry*, 89(1), tt. 65-76.

Bush, T. (2011) *Theories of Educational Leadership and Management*. London: SAGE Publications.

Carmarthenshire County Council (2022) *Voice of the child / young person*. Ar gael o: <https://www.carmarthenshire.gov.wales/home/council-services/education-schools/additional-learning-needs/voice-of-the-child-young-person/#.ZAT1f3b7TIV> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Carmarthenshire Family Information Service (2023) *Flying Start*. Ar gael o: <https://fis.carmarthenshire.gov.wales/flying-start/> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Catalytic Leadership (2023) *What is Catalytic Leadership?* Ar gael o: <https://catalyticleadership.net/> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Centre for early childhood mental health consultation (dim dyddiad) *Factors that Influence Children's Social and Emotional Development*. Ar gael o: https://www.ecmhc.org/tutorials/social-emotional/mod1_2.html (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Collins Dictionary (2023) *Participation*. Ar gael o: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/participation> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Comisiynydd Cymru (2021a) *The Right Way*. Ar gael o: [file:///C:/Users/DSG/Downloads/TheRightWayEducation_ENG%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/DSG/Downloads/TheRightWayEducation_ENG%20(3).pdf) (Darllenwyd: 3 Mawrth 2023).

Comisiynydd Plant Cymru (2023b) *About us*. Ar gael o: <https://www.childcomwales.org.uk/about-us/> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Comisiynydd Plant Cymru (2023c) *Legal Powers*. Ar gael o: <https://www.childcomwales.org.uk/about-us/legal-powers/> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Comisiynydd Plant Cymru (2023ch) *The Commissioner*. Ar gael o: <https://www.childcomwales.org.uk/about-us/the-commissioner-rocio-cifuentes/> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Comisiynydd Plant Cymru (2023d) *Sally Holland*. Ar gael o: <https://www.childcomwales.org.uk/y-wasg/sally-holland/> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Comisiynydd Plant Cymru (2023dd) *UNCRC*. Ar gael o: <https://www.childcomwales.org.uk/uncrc-childrens-rights/uncrc/> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Cooper, M. (2014) 'Everyday teacher leadership: A reconceptualisation for early childhood education', *Journal of Educational Leadership, Policy and Practice*, 29(2), tt. 84-96. DOI: 10.3316.

Correia, N. a Aguiar, C. a Amaro, F. (2021) 'Children's participation in early childhood education: A theoretical overview', *Contemporary Issues in Early Childhood*. DOI: <https://doi-org.ezproxy.uwtsd.ac.uk/10.1177/1463949120981789>.

CPAG (2023) *What is Poverty?* Ar gael o: <https://cpag.org.uk/child-poverty/what-poverty> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Croke, Rh. A Dale, H. a Bussicott, H. (2018) *Protecting and empowering children as human rights defenders*. Ar gael o: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/HRBodies/CRC/Discussions/2018/ObservatoryChildrenHumanRights.pdf> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Culp, K. a Cox, K. (2016) *Leadership Styles for the New Millenium: Creating New Paradigms*. Ar gael o: <https://journals.sagepub.com/home/JLO> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Cyngor Abertawe (2021) *Flying Start*. Ar gael o: <https://www.swansea.gov.uk/article/2977/Flying-Start> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Chaudry, A. a Wimer, C. (2016) 'Poverty is Not Just an Indicator: The Relationship Between Income, Poverty, and Child Well-Being', *Academic Pediatrics*, 16(3), tt. 23-29. DOI: 10.1016.

Cheung, R. (2012) 'Teaching for creativity: Examining the beliefs of early childhood teachers and their influence on teaching practices', *Australasian Journal of Early Childhood*, 37(3), tt. 43–52. DOI: <https://doi.org/10.1177/183693911203700307>.

Childcare Education Insitute (2022) *Issues in Early Childhood Education in 2022*. Ar gael o: <https://www.cceionline.com/issues-in-early-childhood-education-in-2022/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Children's Commissioner (2021) *Politicians must not be scared to take child poverty out of the 'too difficult box' and come up with a big, bold plan to fix it – Children's Commissioner for England*. Ar gael o: <https://www.fenews.co.uk/skills/politicians-must-not-be-scared-to-take-child-poverty-out-of-the-too-difficult-box-and-come-up-with-a-big-bold-plan-to-fix-it-children-s-commissioner-for-england/#:~:text=Children%E2%80%99s%20Commissioner%20for%20England%20publishes%20a%20cross-party%20call,families%20and%20stop%20poverty%20determining%20children%E2%80%99s%20life%20chances> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Department for Education (dim dyddiad) *School councils and pupil participation*. Ar gael o: <https://www.education-ni.gov.uk/articles/school-councils-and-pupil-participation> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Dictionary (2023) *Catalyst*. Ar gael o: <https://www.dictionary.com/browse/catalyst> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Donaldson, G. (2015) *Dyfodol Llwyddiannus*. Ar gael o: <https://www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2018-03/dyfodol-llwyddiannus.pdf> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Eckert, J. (2021) *Catalytic Leadership* [fideo]. Ar gael o: <https://www.youtube.com/watch?v=Nu-liFQdklg> (Cyrchwyd: 24 Chwefror 2023).

Emeritus (2022) *What is Leadership? Definition, Meaning & Importance*. Ar gael o: <https://emeritus.org/blog/what-is-leadership/#:~:text=%E2%80%9CThe%20action%20of%20leading%20a,achieve%20something%20new%20and%20better>. (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Entwisle, D. (2019) *Children, Schools, And Inequality*. New York: Routledge.

Equality and Human Rights Commission (2018) *Understanding equality*. Ar gael o: <https://www.equalityhumanrights.com/en/secondary-education-resources/useful-information/understanding-equality> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Erwin, E. a Valentine, M. a Toumazou, M. (2022) 'The study of belonging in early childhood education: complexities and possibilities', *International Journal of Early Years Education*, tt. 1-15. DOI: 10.1080/09669760.2022.2128307.

Fasbender, U. A Gerpott, F. (2022) 'Knowledge Transfer Between Younger and Older Employees: A Temporal Social Comparison Model', *Work, Aging and Retirement*, 8(2), tt. 146-162. DOI:10.1093.

Featherstone, B. a Morris, K. a White, S. (2014) 'A Marriage Made in Hell: Early Intervention Meets Child Protection', *The British Journal of Social Work*, 44(7), tt. 1735-1749. DOI:10.1093.

Felix, C. et al., (2013) 'Impact of Age on Employee Resistance to Change. A Case Study Cotton Company (COTTCO) in Zimbabwe', *Greener Journal of Business and Management Studies*, 3(9), tt. 386-392. Ar gael o: https://www.researchgate.net/profile/Felix-Chari/publication/313654096_Impact_of_Age_on_Employee_Resistance_to_Change_A_Case_Study_Cotton_Company_COTTCO_in_Zimbabwe/links/5a2e7fb345851552ae7f3344/Impact-of-Age-on-Employee-Resistance-to-Change-A-Case-Study-Cotton-Company-COTTCO-in-Zimbabwe.pdf (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

GOV. UK (2012) *Qualifications are key to high-quality early years education*. Ar gael o: <https://www.gov.uk/government/news/qualifications-are-key-to-high-quality-early-years-education> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

GOV.UK (2021) *Curriculum and Assessment (Wales) Act 2021*. Ar gael o: <https://www.legislation.gov.uk/asc/2021/4/enacted> (Darllenwyd: 3 Mawrth 2023).

Grantham Caston, M. a Fontcuberta DiCarlo, C. (2021) Leadership Styles in Childcare Directors. *Early Childhood Education Journal*. Ar gael o: <https://doi.org/10.1007/s10643-021-01282-2> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Hanson, J. et al., (2013) 'Family Poverty Affects the Rate of Human Infant Brain Growth', *PLOS ONE*, 10(12). DOI: 10.1371.

Health Engine (2010) *Parenting, the social environment and its effects on child development*. Ar gael o: <https://healthinfo.healthengine.com.au/parenting-the-social-environment-and-its-effects-on-child-development> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Jensen, S. a Berens, A. a Nelson, C. (2017) 'Effects of poverty on interacting biological systems underlying child development', *The Lancet Child & Adolescent Health*, 1(3), tt. 225-239. DOI: 10.1016.

Joseph Rowntree Foundation (JRF) (2023) *Overall UK Poverty rates*. Ar gael o: [https://www.jrf.org.uk/data/overall-uk-poverty-rates#:~:text=In%202020%2F21%2C%20around%20one,living%20in%20poverty%20\(27%25\)](https://www.jrf.org.uk/data/overall-uk-poverty-rates#:~:text=In%202020%2F21%2C%20around%20one,living%20in%20poverty%20(27%25)) (Darllenwyd: 27 Chwefror 2023).

Liberty (dim dyddiad) *No Discrimination*. Ar gael o: <https://www.libertyhumanrights.org.uk/right/no-discrimination/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Luby, J. et al., (2013) 'The Effects of Poverty on Childhood Brain Development', *JAMA Pediatrics*, 167(12), tt. 1135-1142. DOI: 10.1001.

Llywodraeth Cymru (2013) *National Evaluation of Flying Start: Impact Report*. Ar gael o: <https://dera.ioe.ac.uk/19094/1/131205-national-evaluation-flying-start-impact-report-en.pdf> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (2015a) *Pedwar diben y cwricwlwm i Gymru*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2018-03/the-four-purposes-of-the-curriculum-for-wales.pdf> (Darllenwyd: 3 Chwefror 2023).

Llywodraeth Cymru (2015b) *Child Poverty Strategy for Wales*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2019-06/child-poverty-strategy-for-wales-easy-read-version.pdf> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Llywodraeth Cymru (2017a) *Flying Start Health Programme Guidance*. Ar gael o: https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2019-07/flying-start-health-programme-guidance_0.pdf (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (2017b) *Rhianta yng Nghymru: Canllawiau ar ymgysylltiad a chymorth*. Ar gael o: <file:///C:/Users/DSG/Downloads/ymgysylltu-a-chymorth-wrth-rianta-canllawiau-i-ddarparwyr.pdf> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (2021) *The Additional Learning Needs Code for Wales 2021*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/sites/default/files/publications/2022-06/220622-the-additional-learning-needs-code-for-wales-2021.pdf> (Darllenwyd: 3 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (2022a) *Y cwricwlwm newydd i Gymru*. Ar gael o: <https://hwb.gov.wales/api/storage/86068687-54fe-4c2f-b3da-048d74fb8f22/220209-hawdd-ei-ddeall.pdf> (Darllenwyd: 3 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (2022b) *Child poverty strategy: 2022 progress report*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/child-poverty-strategy-2022-progress-report-html#:~:text=Child%20poverty%20indicator&text=These%20show%20that%20an%20estimated,under%20the%20age%20of%2019> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (2022c) *Children's Commissioner for Wales*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/childrens-commissioner-wales#:~:text=The%20Children's%20Commissioner%20for%20Wales,bodies%2C%20including%20the%20Welsh%20Government> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Llywodraeth Cymru (dim dyddiada) *Keith Towler*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/interim-youth-work-board/keith-towler> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Llywodraeth Cymru (dim dyddiadb) *Bwlio yn yr ysgol*. Ar gael o: <https://www.llyw.cymru/bwlio-yn-yr-ysgol> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Llywodraeth Cymru (dim dyddiadc) Finding out about your rights as children and young people. Ar gael o: <https://www.gov.wales/childrens-rights-information-children> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Llywodraeth Cymru (dim dyddiadch) *Get help from Flying Start*. Ar gael o: <https://www.gov.wales/get-help-flying-start> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Maffea,, J. (2020) *Lack of Resources in Classrooms*. Ar gael o: <https://research.library.kutztown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=wickedp> [roblems](https://research.library.kutztown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1003&context=wickedp) (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Maholmes, V. (2014) *Fostering resilience and well-being in children and families in poverty*. Oxford: University Press.

Martinelli, K. (2018) *The Consequences of a Lack of Training in the Workplace*. Ar gael o: <https://www.highspeedtraining.co.uk/hub/lack-of-training-in-the-workplace/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

McDowall Clark, R. (2012) 'I've never thought of myself as a leader but...: the Early Years Professional and catalytic leadership', *European Early Childhood Research Journal*, 20(3), tt. 391-401. DOI: 10.1080/1350293X.2012.704762.

McDowall Clark, R. a Murray, J. (2012) *Reconceptualising Leadership in the Early Years*. Berkshire: Open University Press.

Morrow, V. a Pels, K. (2012) 'Integrating Children's Human Rights and Child Poverty Debates: Examples from Young Lives in Ethiopia and India', *Sociology*, 46, tt. 906-920.

Murali, V. a Ovebode, F. (2018) 'Poverty, social inequality and mental health', *Advances in Psychiatric Treatment*. 10, tt. 216-244. DOI: 10.1192.

Murray, J. (2019) 'Hearing young children's voices', *International Journal of Early Years Education*, 27(1), tt. 1-5. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669760.2018.1563352>.

Neath Port Talbot Council (dim dyddiad) *Flying Start*. Ar gael o: <https://www.npt.gov.uk/19216#:~:text=Flying%20Start%20is%20a%20Early, hours%2C%205%20days%20a%20week> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

NEU (2018) *Teachers and Workload*. Ar gael o: <https://neu.org.uk/media/3136/view> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Newman, B. a Newman, P. (2020) *Macrosystem*. Ar gael o: <https://www.sciencedirect.com/topics/psychology/macrosystem#:~:text=The%20macro system%20in%20Bronfenbrenner's%20model,form%20part%20of%20the%20macrosystem> (Darllenwyd: 3 Mawrth 2023).

Northouse, P. (2015) *Leadership: Theory and practice* (7th ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Northouse, P. G. (2016) *Leadership: Theory and practice*. London: SAGE Publications.

NSPCC (2015) *Response to Welsh Government Consultation on the 'Revised Child Poverty Strategy for Wales'*. Ar gael o: <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/consultation-responses/nspcc-wales-cymru-response-welsh-government-consultation-revised-child-poverty-strategy.pdf> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

NSPCC Learning (2021) *Parental mental health problems*. Ar gael o: <https://learning.nspcc.org.uk/children-and-families-at-risk/parental-mental-health-problems#:~:text=If%20parents%20experience%20mental%20health,2017%3B%20Hog%2C%202013>. (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

OECD (2018) *The future of education and skills: position paper*. Ar gael o: [https://www.oecd.org/education/2030-project/about/documents/E2030%20Position%20Paper%20\(05.04.2018\).pdf](https://www.oecd.org/education/2030-project/about/documents/E2030%20Position%20Paper%20(05.04.2018).pdf). (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

OECD (dim dyddiad) *Poverty rate*. Ar gael o: <https://data.oecd.org/inequality/poverty-rate.htm#:~:text=The%20poverty%20rate%20is%20the, income%20of%20the%20total%20population>. (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Parent Lab (2019) *What is scaffolding?* [fideo]. Ar gael o: <https://www.youtube.com/watch?v=rVaRdVt6lhw> (Cyrchwyd: 5 Mawrth 2023).

Parker, P.S. (2020) *Ella Baker's Catalytic Leadership: A primer on community engagement and communication for social justice*. USA. University of California Press.

Philpot, T. (2007) *Peter Clarke*. Ar gael o: <https://www.theguardian.com/society/2007/feb/15/childrensservices.guardianobituaries> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Reed, M. a Canning, N. (2012) *Implementing Quality and Change in the Early Years*. London: Sage Publications.

Robbins, T. (2023) *What is leadership?* Ar gael o: <https://www.tonyrobbins.com/what-is-leadership/> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Robinson, K. (2017) *The Role Of Leadership In Education Needs To Change, It's Time To Stop Following The Leader...* Ar gael o: <https://hundred.org/en/articles/the-role-of-leadership-in-education-needs-to-change-it-s-time-to-stop-following-the-leader#c8adaa34> (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Rodd, J. (2013) *Leadership in Early Childhood: The Pathway to Professionalism*. London: Routledge.

Savage, K. (2015) *Children, young people, inclusion and social policy*. London: Routledge.

Save the children (2012) *Child Poverty Snapshots The local picture in Wales*. Ar gael o: <https://www.savethechildren.org.uk/content/dam/global/reports/hunger-and-livelihoods/Child-Poverty-Snapshots-English.pdf#:~:text=Current%20estimates%20indicate%20that%20approximately%2060%2C000%20children%20live,child%20poverty%20of%20any%20nation%20in%20the%20UK> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Save The Children (2022) *Know your rights*. Ar gael o: https://www.savethechildren.org.uk/content/dam/gb/reports/humanitarian/uncrc_child-friendly_2022.pdf (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Scottish Government (2015) *What works to reduce prejudice and discrimination? - A review of the evidence*. Ar gael o: <https://www.gov.scot/publications/works-reduce-prejudice-discrimination-review-evidence/pages/4/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Siraj-Blatchford, I. a Hallett, E. (2014) *Effective and Caring Leadership in the Early Years*. London. Sage.

SSCE Cymru (dim dyddiad) *Children's Commissioner for Wales*. Ar gael o: <https://www.sscecymru.co.uk/resources/directoryofsupport/childrenscommissionerforwales/default.htm> (Darllenwyd: 25 Chwefror 2023).

Sylva, K. et al., (2010) *Early childhood matters: evidence from the effective pre-school and primary education project*. Abingdon: Routledge.

Talan, T. N., Bloom, P. J., a Kelton, R. E. (2014) 'Building the leadership capacity of early childhood directors: An evaluation of a leadership development model'. *Early Childhood Research & Practice*, 16(1), 5231.

Toomer, J. et al., (2018) *The Catalyst Effect: 12 Skills and Behaviors to Boost your Impact and Elevate Team Performance*. London. Emerald Publishing.

Topciu, M. a Myftiu, J. (2015) 'Vygotsky Theory on Social Interaction and its Influence on the Development of Pre-School Children', *European Journal of Social Sciences Education and Research*, 2(3), tt. 172-179. Ar gael o: https://revistia.com/files/articles/ejser_v2_i3_15/Marta.pdf (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Turner, A. (2019) *Good intentions but the right approach? The case of ACEs*. Ar gael o: <https://publicheathly.co.uk/good-intentions-but-the-right-approach-the-case-of-aces/> (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

UNICEF (dim dyddiadb) *Child Poverty*. Ar gael o: <https://www.unicef.org/social-policy/child-poverty> (Darllenwyd: 27 Chwefror 2023).

UNICEF (dim dyddiada) *What is the UN Convention?* Ar gael o: <https://www.unicef.org.uk/what-we-do/un-convention-child-rights/> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

United Nations (dim dyddiad) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)*. Ar gael o: <https://www.un.org/development/desa/disabilities/convention-on-the-rights-of-persons-with-disabilities.html> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Veazey, R. (2021) *9 ideas for better scaffolding in the Early Years*. Ar gael o: <https://www.famly.co/blog/better-scaffolding-early-years> (Darllenwyd: 5 Mawrth 2023).

Wales Centre for Public Policy (dim dyddiad) *Poverty and social exclusion review*. Ar gael o: <https://www.wcpp.org.uk/project/poverty-and-social-exclusion-review/#:~:text=These%20have%20included%20overarching%20strategies%2C%20such%20as%20the,such%20as%20education%2C%20employment%2C%20training%2C%20communities%2C%20and%20families>. (Darllenwyd: 2 Mawrth 2023).

Waniganayake, M. (2014) 'Being and Becoming Early Childhood Leaders: Reflections on Leadership Studies in Early Childhood Education and the Future Leadership Research Agenda', *Journal of Early Childhood Education Research*, 3(1), tt. 65-81. Ar gael o: https://www.researchgate.net/publication/272086302_Waniganayake_M_2014_Being_and_becoming_early_childhood_leaders_Reflections_on_leadership_studies_in_early_childhood_education_and_the_future_leadership_research_agenda_Journal_of_Early_Childhood_Educa (Darllenwyd: 24 Chwefror 2023).

Westwater, H. a Mcrae, I. (2023) *Child poverty in the UK: the definitions, causes and consequences in the cost of living crisis*. Ar gael o: <https://www.bigissue.com/news/social-justice/child-poverty-uk-definitions-details-causes-consequences/> (Darllenwyd: 27 Chwefror 2023).

Wickam, S. et al., (2016) 'Poverty and child health in the UK: using evidence for action', *Arch Dis Child*, 101, tt. 759-766. DOI:10.1136.

Kanyal, M. (2014) *Children's rights: 0-8 years: Promoting Participation in Education and Care*. New York: Routledge.

King, R. a Maholmes, V. (2012) *The Oxford Handbook of Poverty and Child Development*. Ar gael o: <https://academic.oup.com/edited-volume/28205?login=true> (Darllenwyd: 28 Chwefror 2023).

Kivunja, C. (2015) 'Leadership in Early Childhood Education Contexts: Looks, Roles and Functions', *Creative Education*, 6(16), tt. 1710-1717. DOI: 10.4236/ce.2015.616172.